

Rozdział 6

II POLSKI SYNOD PLENARNY (1991-1999)

Nauczanie Kościoła o szkole i uniwersytecie

Katolicka wizja szkoły

3. Zadania szkoły

Kościół określa szkołę „*jako miejsce integralnej formacji osoby, poprzez systematyczną i krytyczną asymilację kultury*”.¹ Do podstawowych zadań szkoły należy troskliwe kształtowanie władz umysłowych, rozwijanie zdolności wydawania prawidłowych sądów, wprowadzanie w dziedzictwo kultury, przekazywanie wiedzy, formowanie zmysłu wartości, przygotowanie do życia zawodowego, kształtowanie wśród uczniów o różnych charakterach i pochodzeniu społecznym ducha braterstwa, który prowadzi do wzajemnego zrozumienia². W tym sensie szkoła jest także środowiskiem zawiązywania mocnych więzi społecznych, wrastania w społeczność lokalną, regionalną, narodową i państwową, a także miejscem spotkania z żywą tradycją i kulturą Europy i świata.

4. Pierwszeństwo rodziców w wychowaniu

Rodzice są głównymi wychowawcami swych dzieci³ i ich prawo a zarazem obowiązek spełniania tej funkcji jest „*czymś pierwotnym i mającym pierwszeństwo w stosunku do zadań wychowawczych innych osób*”⁴. Szkoła ma jednakże zasadnicze znaczenie wśród instytucji, które wspierają rodzinę w wypełnianiu jej posłannictwa wychowawczego⁵.

5. Wolność wyboru szkoły

Rodzice mają prawo do swobodnego i zgodnego ze swoimi przekonaniem wyboru szkoły lub innych środków niezbędnych do kształcenia dzieci. Mają też prawo do tego, żeby ich dzieci nie uczęszczały do szkół, które nie zgadzają się z przekonaniem moralnymi i religijnymi rodziny. Władze publiczne powinny zapewnić taki system finansowania oświaty, który umożliwi rodzicom korzystanie z tego prawa, bez nakładania na nich niesprawiedliwych ciężarów⁶.

¹ Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Szkola katolicka*, 26.

² Por. Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 5.

³ Tamże, 3.

⁴ Jan Paweł II, adhort. apost. *Familiaris consortio*, 36.

⁵ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 796.

⁶ Stolica Apostolska, *Karta praw rodziny*, art. 5; por. Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 6.

6. Poszanowanie wolności sumienia i słuszny pluralizm szkół

Kościół, w przekonaniu, że pluralizm szkół umożliwia poszanowanie podstawowych praw człowieka i jego wolności, odrzuca monopol państwa w zakresie szkolnictwa⁷. Realizując prawo do wolności sumienia oraz prawo rodziców do wyboru szkoły, która najlepiej odpowiada ich poglądom wychowawczym, sam tworzy Szkoły Katolickie różnych stopni. Wierni powinni popierać te szkoły, świadcząc w miarę możliwości pomoc w ich zakładaniu i utrzymaniu⁸.

7. Misja nauczyciela-wychowawcy

Kościół odnosi się ze szczególnym uznaniem do powołania nauczyciela — wychowawcy⁹. W rozumieniu pedagogiki katolickiej nauczyciel jest nie tylko specjalistą ograniczającym się do przekazywania w sposób usystematyzowany zespołu wiadomości, lecz przede wszystkim wychowawcą i mistrzem wspierającym powołanie swoich uczniów do życia w prawdzie i miłości. Jan Paweł II stwierdza wprost, że wychowawca rodzi wychowanka w znaczeniu duchowym.

Uznając wychowanie za autentyczne apostołstwo¹⁰, Kościół dostrzega w nim szczególną formę udziału w posłannictwie prorockim Chrystusa, jedynego Mistrza i Nauczyciela¹¹.

Nauczanie religii w szkole

8. Główne zadania nauki religii

Nauczanie religii w szkole powinno prowadzić nie tylko do poznania chrześcijaństwa, lecz przede wszystkim do umiłowania Boga i przyłgnięcia do Niego.

Stanowi ono również ważny element kształtowania odpowiedzialnych postaw uczniów i integracji ich osobowości.

9. Dialog interdyscyplinarny

Nauczanie religii w szkole jawi się „jako dyscyplina szkolna, która wymaga takiej samej systematyczności i organizacji jak inne przedmioty. Powinno ono ukazywać orędzie i wydarzenie chrześcijańskie z taką samą powagą i głębią, z jaką przedstawiają swoje treści inne dyscypliny. Jednak nauczanie religii w szkole nie sytuuje się obok innych przedmiotów jako coś dodatkowego, ale jako element koniecznego dialogu interdyscyplinarnego. [...] Takie przedstawienie orędzia chrześcijańskiego będzie wpływać na sposób, w jaki rozumie się początek świata i sens historii, podstawę wartości etycznych, funkcję religii w kulturze, przeznaczenie człowieka, relację z naturą”¹².

10. Zadania katechezy

Katecheza szkolna ma za zadania pomagać uczniom wierzącym w lepszym zrozumieniu i przeżywaniu orędzia chrześcijańskiego w relacji do problemów egzystencjalnych

⁷ Por. Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 6.

⁸ Por. tamże, 8; Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Szkoła katolicka*, 14; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 800, par. 2.

⁹ Por. Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 5; Paweł VI, *adhort. apost. Evangelii nuntianti*, 70.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, *List do rodzin*, 16.

¹¹ Por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Katolik świecki świadkiem życia w szkole*, 16.

¹² Kongregacja do Spraw Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 73.

i moralnych charakterystycznych dla każdej istoty ludzkiej i wspólnych wszystkim wielkim religiom. Natomiast uczniom przeżywającym wątpliwości religijne, winna nieść pomoc w odkrywaniu, jaki są odpowiedzi, których Chrystus udziela na ich pytania i jak Kościół podchodzi do ich wątpliwości¹³.

Szkoły Katolickie

11. Aprobata kościelna

Szkołę uważa się za katolicką, gdy „*jest kierowana przez kompetentną władzę kościelną lub kościelną osobę prawną publiczną (diecezję, parafię, zgromadzenie zakonne), albo została uznana za katolicką dokumentem na piśmie przez kompetentną władzę kościelną*”. Władzą tą jest biskup diecezjalny¹⁴.

12. Otwartość

Szkoła Katolicka, tak jak inne szkoły, zdąża do prawdziwie ludzkiej formacji dzieci i młodzieży¹⁵. Z samej zasady jest ona otwarta dla wszystkich, bez względu na wyznanie czy światopogląd. Uczy ona i wychowuje w duchu ekumenizmu oraz w szacunku dla każdego człowieka.

13. Światło wiary

Chrześcijańska koncepcja świata, w której centrum stoi Chrystus, określa i wyróżnia Szkołę Katolicką. Koncepcja ta ma przenikać nauczanie oraz stanowić podstawę wychowania.¹⁶

Szkoła Katolicka w duchu wolności i miłości pomaga uczniom, aby w rozwijaniu własnej osobowości kierowali się prawdą o stworzeniu, którym stajemy się przez chrzest, a także aby poznanie świata, życia i kultury człowieka, które stopniowo zdobywają, było oświetlone wiarą¹⁷.

14. Nauczyciel

Katolicki wychowawca jest wezwany do sumiennego kierowania się chrześcijańską wizją człowieka, w zgodzie z nauczaniem Kościoła. Tak pojęta praca wychowawcza, odnajdując wzór człowieczeństwa w Jezusie Chrystusie, zmierza do możliwie pełnego i wszechstronnego rozwoju człowieczeństwa wychowanków.

Katolicka wizja uniwersytetu

15. Misja uniwersytetu

Szczególne miejsce w trosce Kościoła o rozwój nauki, wiedzy i wychowania zajmuje szkolnictwo wyższe, a zwłaszcza uniwersytet. „Narodzony z serca Kościoła”, stanowi on „*jedyny w swoim rodzaju ośrodek twórczej pracy i promieniowania wiedzy, służący dobru ludzkości. Wypełniając swe powołanie, Universitas magistrorum et scholarium oddaje się badaniom naukowym oraz nauczaniu i formacji studentów, którzy*

¹³ Por. tamże, 75.

¹⁴ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 800-806.

¹⁵ Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 8.

¹⁶ Wytoczne Konferencji Episkopatu dla szkół katolickich w Polsce.

¹⁷ Sobór Watykański II, *Deklaracja o wychowaniu chrześcijańskim*, 8; por. Kongregacja do Spraw Wychowania Katolickiego, *Szkoła katolicka*, 33-37; *Religijny wymiar wychowania w szkole katolickiej*, 47-65.

z własnej woli towarzyszą swym nauczycielom, złączeni z nimi tą samą miłością wiedzy”¹⁸. Dlatego Kościół głosi, że uniwersytety, jako wspólnoty ludzi poszukujących prawdy, są niezbędne dla życia narodu i Kościoła¹⁹.

16. Poszukiwanie prawdy

Chrześcijaństwo, głosząc możliwość poznania prawdy, inspiruje i zmusza niejako do jej poszukiwania. „*Bez odniesienia do niej każdy zdany jest na samowolę ludzkiego osądu, a jego istnienie jako osoby oceniane jest wyłącznie według kryteriów pragmatycznych, opartych zasadniczo na wiedzy doświadczalnej (...)*”²⁰. Kościół uważa, że znakiem odniesienia rozmaitych gałęzi nauk i wydziałów akademickich do prawdy jest istnienie i zgodna ze wskazaniem Magisterium działalność wydziału teologii w strukturze uniwersytetu.

17. Wolność i odpowiedzialność działań naukowych

Kościół zdecydowanie broni zasady wolności badań akademickich. Jednocześnie przypomina, że zasady tej nie wolno oddzielać od odpowiedzialności etycznej uczonego. Każdy nauczyciel akademicki jest powołany do tego, aby spełniał funkcję „sumienia krytycznego” wobec wszystkiego, co zagraża człowieczeństwu lub co je pomniejsza w życiu osób ludzkich i społeczeństw.

Wyższe szkoły katolickie

18. Specyfika katolickiego szkolnictwa wyższego

W działalności Kościoła na polu nauki i wychowania szczególne znaczenie mają uniwersytety katolickie, wydziały teologii na uczelniach świeckich oraz seminaria duchowne i inne katolickie instytuty studiów wyższych. Ze swej natury dążą one do publicznej, stałej i powszechnej obecności myśli chrześcijańskiej w wysiłku społeczeństwa, skierowanym ku rozwijaniu nauki i kultury²¹. Szczególnym zadaniem wyższych szkół katolickich jest „*egzystencjalne jednoczenie w pracy intelektualnej dwóch porządków rzeczywistości, które nazbyt często są sobie przeciwstawiane, jak gdyby były wzajemnie sprzeczne: porządki te to z jednej strony poszukiwanie prawdy, a z drugiej pewność, że zna się już źródło prawdy*” — Jezusa Chrystusa, objawione Słowo Ojca²².

19. Służebność wspólnoty akademickiej

Każdy katolicki instytut studiów wyższych, a w szczególności uniwersytet, ze względu na swój charakter akademicki, jest wspólnotą, która działając w sposób ściśle naukowy i krytyczny przyczynia się do ochrony i postępu ludzkiej godności oraz dziedzictwa kulturowego poprzez prace badawcze, nauczanie i posługę na rzecz kultury wspólnoty lokalnej, krajowej i międzynarodowej. Dialog pomiędzy rozumem i wiarą, troska o etyczny wymiar nauki, katolicka perspektywa teologiczna i zaangażowanie w służbę Ludowi Bożemu, stanowią najbardziej charakterystyczne cechy uniwersytetu katolickiego²³.

¹⁸ Jan Paweł II, *Konstytucja apostolska o uniwersytetach katolickich*, I.

¹⁹ Jan Paweł II, *V Pielgrzymka do Ojczyzny, Przemówienie w kościele św. Anny, Kraków, 8VI 1997 r.*

²⁰ Jan Paweł II, enc. *Fides et ratio*, 5.

²¹ Sobór Watykański II, *Dekret o wychowaniu chrześcijańskim*, 10; Jan Paweł II, konst. apost. *Sapientia christiana*, II.

²² Jan Paweł II, *Konstytucja o uniwersytetach katolickich*, I.

²³ Por. tamże, 12-16.

20. Ustanowienie i troska o katolickość

Kanoniczne erygowanie bądź zatwierdzanie uniwersytetów i wydziałów kościelnych jest zastrzeżone Stolicy Apostolskiej²⁴. Troska o staranne funkcjonowanie uniwersytetu bądź wydziału kościelnego należy do miejscowego biskupa. Ich status prawny wobec państwa określają odpowiednie ustawy i umowy.

Wykładowcy przedmiotów należących do dziedziny wiary lub obyczajów powinni być świadomi tego, że zadanie to wymaga zachowania ścisłej łączności z autentycznym nauczaniem Kościoła, przede wszystkim zaś z magisterium Biskupa Rzymskiego. Po złożeniu przepisane go wyznania wiary otrzymują oni misję kanoniczną od wielkiego kanclerza lub jego delegata²⁵. W momencie mianowania wszyscy pracownicy naukowcy i administracyjni winni zostać poinformowani o katolickiej tożsamości uniwersytetu lub wydziału, o tym co z niej wynika, jak również o ciężącym na nich obowiązku jej umacniania, a przynajmniej respektowania.

21. Obowiązek współdziałania

Przełożeni i profesorowie uniwersytetów i fakultetów katolickich powinni troszczyć się o wzajemną współpracę polegającą na koordynacji poszukiwań i podejmowaniu wspólnych inicjatyw w dążeniu do prawdy. W większym stopniu zasada ta dotyczy poszczególnych wydziałów uczelni. Na każdym uniwersytecie katolickim winny być prowadzone zajęcia interdyscyplinarne, uwzględniające głównie te kwestie teologiczne, które mają związek z przedmiotami wykładanymi na jego wydziałach²⁶.

II Polski Synod Plenarny (1991-1999), Poznań 2001, s. 50-53.

²⁴ Jan Paweł II, konst. apost. *Sapientia christiana*, art. 4-8; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Kan. 816 par. 1.

²⁵ Tamże, art. 26-27; Jan Paweł II, list apost. *Ad tuendam fidem*; *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 750; 1371 nr 1; *Katechizm Kościoła Katolickiego*, 1436.

²⁶ Por. *Kodeks Prawa Kanonicznego*, kan. 821; 812.